

Таню Ж. Колев

МОЖЕМ ЛИ ДА ВЛОЖИМ НОВ СМISЪЛ В ИДЕЯТА ЗА ЛИЧНО БЕЗСМЪРТИЕ?

„Ако смъртта беше благо, боговете не биха били безсмъртни..“

САФО

Идеята за лично безсмъртие е възникнала в дълбока древност, по-късно тя е била поставяна нееднократно, преди всичко от религията, също така от философията, естествознанието, била е дискредитирана и отново поставяна. Необходимо ли е да се връщаме към тази идея след подробните критични анализи¹, проведени от диалектико-материалистическа гледна точка не съвсем отдавна? Да, необходимо е, при това може би вече не толкова от негативна позиция, а по-скоро да се съхранят някои положителни моменти от нея, които могат да се окажат полезни в бъдеще за осмисляне на определени конкретни научни резултати.

Можем да започнем от най-общите концепции за стареенето и смъртта при живите организми. Изясняването на природата на тези явления е фундаментална задача на общата биология и геронтологията. Съществуват внушителен брой различни „теории“ за стареенето и смъртта, но фактически повечето имат значение само за историческото проследяване на хода на познанието в тази област. Те са построени на погрешна методологическа основа, поставяйки частното, вторичното явление за първично, общо, водещо и не обясняват общите закономерности при въпросните явления². Широко разпространение и признание получи тезата, че процесите на стареене и смърт при организмите са целесъобразни биологични явле-

¹Гурев Г. А. „За врата в безсмъртие на душата“, изд. ОФ, 1960 г.; Ламонт К. „Иллюзия бессмертия“, изд. Иностр. лит., 1961 г.; Панахава И. Д. „Человек, его жизнь и бессмертие“, М., 1967 г. и др.

²Нагорный А. В. „Старение и продление жизни“, М., 1948 г.; Коган А. Б. „Биологическая кибернетика“, М., 1972 г.; сб. „Основи на геронтологията и гериатрията“ под ред. на Г. Стойнев, София, 1976 г. и др.

ния, свързани с развитието на видовете³. Както посочва А. Б. Коган, едно от основните противоречия, възникващи при развитието на живота, е в разрива между стабилността на формите на саморегулация на живите системи и изменчивостта на околната среда. При ограничените ресурси на непосредственото окръжение, първа крачка на еволюцията с неизбежност трябва да бъде възникване на механизми за смяна на формите на саморегулация и самоограничаване на растежа на живите системи. Така непрекъснатият поток на живота се е преобразувал в дискретни цикли. Става дума за възникване на „активен допълнителен регуляторен механизъм, който на определен етап от онтогенезата влиза в борба с механизмите обезпечаващи живота и прекъсва неговото течение“⁴. По този начин стареенето и смъртта „представляват активни деструктивни функции на организма, проявление на биологическата целесъобразност за вида“⁵. Трябва обаче да се подчертава, че животът не носи смъртта в своета първична същност, а във вторичните закони на еволюционното развитие при определени условия.

Естествено е тази представа за стареенето и смъртта да легне в основата на критиката отправена към религиозното безсмъртие на душата, задгробни светове и т. н., обосновавайки тезата, че в стареенето и смъртта няма нищо мистично и свръхестествено. Както отбелязва Джон Бернал: „сега ние трябва да приемем смъртта не като мистична съдба, наложена като възмездие от един ревнив бог, но в същност като наследство, произтичащо от биохимични факти и процеси“⁶ „като следствие на това, че сме наследили тела, за които смъртта е един нормален завършек“⁷. Някои автори обаче, отиват по-далече и увлечени от старанието да се противопоставят до край на религиозните заблуди ревностно убеждават, че след като смъртта е биологически необходима, тя е естествена и приемлива, както за животните, така и за човека, че човекът трябва да се примири с нея и да я приеме като неизбежност⁸. Такава позиция е крайна, не отразява вярно нещата, не е евристична и звуци неубедително. Против нея могат да се изтъкнат редица аргументи: първо, човекът, разбира се е и биологичен организъм, но това не го изчерпва. Човекът е сложно интегрално образование включващо в себе

³Коган А. Б. „Биологическая кибернетика“, М., 1972 г., стр. 42–44; сб. „Основи на геронтологията и гериатрията“, София, 1976 г., стр. 22.; Ламбрев Ж. „Живот, стареене, смърт“, София, 1979 г., стр. 171.

⁴Коган А. Б., пак там, стр. 42.

⁵Коган А. Б., пак там, стр. 43.

⁶Бернал Дж. „Произход на живота“, София, 1871 г., стр. 201.

⁷Бернал Дж., пак там, стр. 200.

⁸ Такива са всички анализи на философско ниво, вж. посочените в 1.

си и биологичната и социалната форма на движение на материята в определена субординация. Съединяването на биологичната и социалната форма на движение при човека на индивидуално и обществено ниво е реализирано на базата и под хегемонията на социалната форма на движение.⁹ Веднага възниква догадката – дали стареенето и смъртта, които са механизми на саморегуляция на нивото на биологичната форма на движение, не влизат в противоречие с феномените на социалната форма на движение. Дали при човека, стареенето и смъртта не се изчерпват и се превръщат в нецелесъобразно явление за по-висшата форма на движение – социалната? Тази догадка не може просто да се отхвърли, тя трябва да се провери подробно, защото са налице редица проявления на подобна нецелесъобразност; второ, стареенето и смъртта, въпреки всички увещания и внушения, се осъзнават от хората като лична и обществена трагедия.¹⁰ Разбира се, има и отклонения: измъчените от тежка болест или прикованите в тъмници, посрещат смъртта като спасение; престарелите, изолирани се дълго преди физическата си смърт от обществото – с безразличие и равнодушие; обреклите своя живот на някаква кауза – със спокойствие и твърдост, но огромното мнозинство от хора се боят от смъртта и се стремят да отсрочат фаталния край. Хората, за разлика от целия растителен и животински свят, са надарени със способността да осъзнават заобикалящата действителност и себе си, имат развито самосъзнание (своето „Аз“), може би затова толкова силно реагират на смъртта. „Да се умре не е страшно; страшно е да не се живее“ (Анри Барбюс) – не от процеса на умирание се боят, не от болките и агонията, а от това, че завинаги изчезват от света, че навеки угасва пламъчето на „Аз“-а. Тежко и без надежда звучат стиховете на древни и съвременни поети, отправили поглед към обречеността на индивидуалното съществуване; трето, това, което е пълна трагедия за отделния човек като субект – неговото унищожение по силата на онтогенетическо развитие на собствения му организъм, въпреки нежеланието, е регресивен момент и в общественото развитие. За обществото, стареенето и смъртта означават непрекъснато амортизиране и унищожаване на вече изградени, творчески развиващи се личности. Известно е, че веднъж възникнало, човешкото общество, развивайки се исторически, вече не се нуждае от генетическа еволюция, естественият отбор е загубил за

⁹Съществуват многочислени литературни източници, но могат да бъдат посочени: Калайков Иван „Научно-техническата революция и проблемът за социалното и биологичното у человека“, София, 1977 г.; Тарасов К. Е. и Черненко Е. К. „Социальная детерминированность биологии человека“, М., 1979 г.

¹⁰Бернал Дж., пак там, стр. 200.

човека значението си на рачо – и видеообразуващ фактор.¹¹ От тук следва непосредственото съмнение в целесъобразността на смъртта като механизъм за смяна на формите на саморегулация при човека, дори в плана на цялото общество. Нещо повече, смъртта води до унищожението на обществено полезна информация, която се е натрупала и организирала десетки години в мозъка на индивида. Естествено, знанията и опита се предават от поколение на поколение, но това предаване е несъвършенно и небезмежко, възникват и нарастващи трудности.¹² Трябва да кажем, че в рамките на днешното човешко общество, при установения начин на живот, биха възникнали редица нерешими проблеми, ако не съществуващите стареене и смърт – преди всичко ще възникне криза под формата на пренаселване, с всички нейни проявления: недостиг на енергия, глад, замърсяване и пр. Но тези проблеми няма да се обсъждат само на базата на представата за липса на смъртта. За да бъде коректен анализът, необходимо е също така да имаме на лице и „модел на безсмъртие“, едва тогава да правим изводи за наличието на определени кризи и възможностите за тяхното преодоляване. Във всеки случай, времето от стареенето и смъртта е очевидна, докато ползата от тези явления при човека е твърде спорна, особено ако преценяваме за възможността за бъдеще; четвърто, науката, в частност човекознанието, кибернетиката, философията в епохата на научно-техническата революция, достигна до представи, идеи, които позволяват отново, вече походящо въоръжени, да се върнем към проблема за ограниченият индивидуално съществуване и развитие при човека. Новите идеи и факти изискват подходящо осмисляне, от една страна, а от друга – позволяват да се изгради нов подход към „личното безсмъртие“ при човека, а това налага преразглеждане на старите позиции.

И така, в какво се състои идеята за лично безсмъртие? Личното безсмъртие – това е непосредствено съществуване на човека като субект, неговото съзнание и самосъзнание, неопределено дълго след смъртта на организма. Паметта, съзнанието са тъждествени със себе си и основно остават ненарушени. Разбира се, паметта няма да запази всичките подробности от миналия живот, но ще съхрани достатъчно, за да даде усещане за тъждественост и непрекъснатост.

Не е необходимо подробно да се спират на възникването, развитието и дискредитирането на идеята за лично безсмъртие.

¹¹Дубинин Н. П., Шевченко Ю. Г., „Некоторы вопросы биосоциальной природы человека“, М., 1976 г., стр. 14–28.

¹²Изтъкнати са най-напред от Д. Прейс, 1963 г., по-късно анализирани многократно в литературата по наукознание.

тие в историята на човешката култура, това вече е направено.¹³ Но трябва да се подчертава, в съгласие с К. Ламонт, че идеята за лично бессмъртие е по-важна и по-първична от идеята за бога. К. Ламонт пише: „Би било глупаво да се отрича, че большинството от хората считат идеята за бога и идеята за бессмъртие неразрывно свързани идеи, които заедно съществуват и заедно загиват. Но неразделимата връзка между представите и вещите не винаги предполага тяхната еднаква важност. Ако, от една страна, приемат, че съществуването на бога вече само по себе си означава съществуване на задгробен живот, то това е именно затова, защото в самото определение за бога скрито се подразбира неговата способност да гарантира бессмъртие. Макар, че гарант, разбира се, е важен, но в крайна сметка по-главното е това, което се гарантира. Именно това интересува хората...“¹⁴. Първичната престава за бессмъртие е в същност много прости и естествена, тя лесно възниква без натиск от вън. Децата и първобитните хора считат непрекъснатостта на живота от само себе си разбираща се, и в това, че съществува смърт, те трябва да бъдат убеждавани. А идеята за бога е нещо, което възниква по-късно и значително по-трудно. Но именно религиозните системи ни предлагат лично бессмъртие, като измислят душата, света на задгробния живот и бога, който реализира този процес, заедно с всичко друго. Обаче илюзията на религиозното лично бессмъртие, въпреки че господарува исторически търде дълго, не можеше да съществува вечно, особено след преодоляване на бариерата на средновековната доктрина и бурното развитие на науката.¹⁵ Какво предлага религията – една неудовлетворителна „рецепта“ за лично бессмъртие, илюзия, която може да бъде вредна и реакционна в определено отношение, както сочи историята. Може би затова пишат: „Личното бессмъртие – това е една от реакционните социални илюзии“¹⁶. Да, това е така, но не можем да приемем, че то се отнася към идеята за лично бессмъртие в нейния най-общ вид, към желанието на човека за неограничено и непрекъснато съществуване и развитие като субект, в което няма нищо реакционно. Тези думи могат да се отнесат само към религиозния вариант на бессмъртие.

Възниква въпросът – съществува ли друг вариант за лично бессмъртие, освен религиозния? В материалистическата диалектика имат смисъл понятията: социално бессмъртие, историческо бессмъртие, биологическо бессмъртие и пр., но тук става дума за лично бессмъртие. Влага ли се, и къде, нов смисъл

¹³Ламонт К. „Илюзия бессмъртия“, М., 1961 г., стр. 9–31.

¹⁴Ламонт К., пак там, стр. 21–22.

¹⁵Един от първите, опитващи се да нанесат удар срещу бессмъртието на душата е У. Дакоста, мислител от XVII в.

¹⁶Панчева И. Д. „Човек, его жизнь и бессмертие“, М., 1967 г., 182.

съл в идеята за лично бессмъртие, различен от този, който влага в нея религията?

Могат да бъдат посочени множество творби от жанра на научната фантастика и прогностиката и статии на популярно ниво, които засягат идеята за лично бессмъртие повече или по-малко.¹⁷ Но най-кратко и определено се изразява В. Пекелис, който пише: „В далечна перспектива, в края на дългия път, на който току що е стъпила кибернетиката, можем да си представим, как изкуствен мозък се включва към естествения, още здрав. Известно време те работят паралелно и изкуственият се обучава на всички привички и вкусове на своя стопанин. След това, старият, живият мозък се изключва и човекът продължава да живее с изкуствения, който е наследил от него паметта, знанията, вкусовете и характера. Изкуствен мозък, присъединен към тяло с протезирани органи! Значи, самият човек умира, умира неговото тяло и даже мозък! Да. Но човекът остава да живее, като интелект, предавайки своето „Аз“ на изкуствения мозък.“¹⁸ В същност, в груби щрихи, схематично, точно това е идеята за лично бессмъртие в нейния нов вариант, който съвсем основателно можем да наречем кибернетичен, защото той се роди с възникването и развитието на кибернетиката, в контекста на нейните идеи. Понякога на него се гледа с недоверие, като на не съвсем коректна спекулация с някои авангардни научни резултати, от страна на неспециалисти. Но ето какво казваше един от най-изтъкнатите специалисти в областта на кибернетиката В. М. Глушков: „Аз мисля, че човек ще може да предаде на машината много повече. Някъде на последния стадий на предаване на информация към компютъра, човек сякаш влива в машината своето самосъзнание и изведнъж започва да чувствува, че той – това е той и в същото време, той – това е машината. Такава възможност не е изключена, ако центърът на самосъзнанието не е свързан неразрывно с определени клетки в мозъка, а е в състояние да мигрира. . . . Ето, това е то – окончателният преход, т. е. преход в компютъра не само на интелектуалната мощ, но и на самосъзнанието на човека, това е фактически пълно бессмъртие.“¹⁹ Разбира се, мнението и интуицията на един учен, колкото и авторитетен да е той, още не е доказателство за стой-

¹⁷В печата на български език: А. Мелконян „Хомо футурус“, „Орбита“ бр. 52, 1978 г. „Еволюцията на човека“, в. „О. Ф.“, от 21.11.1980 г.; Св. Славчев „Бессмъртието“, сп. „Отечество“, 8.12.1981 г., бр. 23 и др. Т. Колев и Г. Примов, „Холографен модел на паметта“, „Орбита“, бр. 18, 1978 г. и др.

¹⁸Пекелис В. „Возможно ли бессмъртие?“ в. „Литературная Россия“, 1975 г.

¹⁹Глушков В. М. в интервю пред „Техника молодежи“, 1975 г., бр. 4.; Моеv B. „Диалог с бъдещето“, София, 1981 г., стр. 188–199. (интервю с В. М. Глушков).

ността и верността на идеята. Но те са факт, който подсеща и задължава въпросната идея да бъде изследвана по-внимателно, не само на нивото на научната фантастика и сензационните коментарии в ежедневниците, а също така на нивото на задълбочения научен, и на първо време философски анализ.

Може би най-напред трябва да се попита: Възможно ли е идеята за лично безсмъртие в нейния кибернетичен вариант успешно да се интерпретира в понятията и представите на съвременната наука за човека? Смятам, че това е една разумна задача за съвременното ниво, като се осмелявам да предложа определено възможно нейно решение, без да изключвам съществуването и на други.

Идеята би могла да се представи като пресичане на три под проблема:

I. Проблем за представянето на човека на индивидуално ниво, като система способна да поставя началото на процес на безсмъртие.

II. Проблем за изкуствения организъм-приемник.

III. Проблем за процес реализиращ „миграция“ на самосъзнанието, съзнанието, паметта, субекта от биологичния организъм в изкуствения организъм.

Ако при един от тези проблеми се сблъскваме с нерешимост, тази нерешимост следва и за цялата идея. При това трябва да се разграничат две нива: ниво на принципна възможност (или невъзможност) и ниво на „техническа“ реализуемост, като тук очевидно ще ни интересува нивото на отношението „възможно – невъзможно“.

I

Пред нас е задачата да търсим онези качества на човека на индивидуално ниво, които евентуално биха направили възможен процеса на безсмъртие във въпросния смисъл.

Веднага прави впечатление констатацията на факта на несъвпадението на човека като индивид (организъм) и човека като субект, като личност. Това несъвпадение е забелязано отдавна, то се използва и от богословите за обосновка на съществуване на душата. В марксистката литература то дълго не се отчиташе²⁰, но с развитието на науката и преди вичко с обособяването на психологията като самостоятелна наука, това положение се разви подробно в работите на психолозите,

²⁰ Мисливченко А. Г. „Човекът като предмет на философското познание“, София, 1977 г., стр. 34.

стоящи на диалектико-материалистическа позиция.²¹ По-късно намери отражение и в собствено философските изследвания.²² Всички изследователи са съгласни, че съществува разлика между човека като личност и човека като индивид, но мнението за характера на тази разлика само на авторите-марксисти представляват цяло „ветрило“, по израза на М. Драганов,²³ и твърде много се различават. За нашия анализ обаче, не е наложително да изследваме въпросното ветрило, въпреки че въпросът има пряко отношение при едно по-конкретно ниво на разглеждане.

Най-явното проявление на изтъкнатото несъвпадение е наличето на две линии на развитие при човека на индивидуално ниво: онтогенезата и жизнения път. Тези две линии са относително независими, т. е. в определени предели се очертават самостоятелно, а в други силно си влияят и обуславят.²⁴

Второто обстоятелство, което се откроява в плана на разглежданата идея, е широкото разпространение на информационния подход при изследване на човека и преди всичко на неговата психика, неговото съзнание, личност. Л. М. Веккер категорично изтъква, че теория на сигналите е обективният метод на психологическото изследване и общата стратегия за построяване на теория на психическите процеси. Той пише: „Категориалният апарат на теория на сигналите не само обхваща всички разгледани по-горе психически процеси като предмет на психологията, но и съдържа общите основи на тази постановка на проблема за обективния метод на психологичното изследване, предпоставките на който са заключени в положенията на сигналната функция на психиката у И. М. Сеченов и И. П. Павлов“²⁵. И действително през последните години сме свидетели на лавина от изследвания, в които идеите на теория на информациите в приложение към психиката, съзнанието, личността се разгръщат многостренно и успешно. Показателни са резултатите от информационния подход към памет-

²¹ Рубиншайн С. Л., Леонтиев А. Н., Ананьев В. Г., Кон И. С., Сев Л., Ярошевский Т. М., Рейнвальд Н. И., Платонов К. К., Крутецкий В. А., Ковалев А. Г. и др.

²² Мисливченко А. Г. „Човекът като предмет на философското познание“, София, 1977 г.; Абульканова К. А. „О субъекте психической деятельности“, М., 1973 г.; Фролов И. Т. „Перспективы человека“, М., 1979 г.; Смирнов Г. Л. „Советский человек“, М., 1980 г.; сб. „С чего начинается личность“, М., 1979 г. и др.

²³ Драганов М. „Личност“ и „човек“, сп. „Философска мисъл“, бр. 6 1981 г.

²⁴ Ананьев Б. Г. „Човекът като предмет на познанието“, София, 1976 г., стр. 121–263.

²⁵ Веккер Л. М. „Психические процессы“, Л., 1974 г., т. I, стр. 116.

та²⁶, емоциите²⁷, активацията²⁸, интуицията²⁹, безсъзнателното психично³⁰, съзнанието³¹. Но най-пълно, от общометодологическа гледна точка информационният подход към тези проблеми е обоснован в работите на Д. И. Дубровски и по специално в монографията „Информация, съзнание, мозг“.³² Активно се работи за изясняване на онтологическия аспект на психичното³³ като някаква форма на нервно-мозъчно движение, като мозъчен код на психиката.³⁴

Трети важен момент, ориентиран в посока на нашата идея е, че личността представлява единство, или цялост, или система. (Тук личността се разбира, като съвокупност от психически процеси и явления, присъщи на отделния човек.) Тази особеност на личността се подчертава от А. Н. Леонтиев, когато той говори за малкото общоприети положения за личността.³⁵ Задачата: „личността, като система“, се решава настойتا.

²⁶ Брайнес С. Н. „Биологическая и медицинская кибернетика“, М., 1971 г., стр. 39–130.; Томов К. „Принципът на холографията – възможна основа на паметта и психиката“, Философска мисъл, 1971, бр. 12.; Крайзер Л. П., Матюхин С. А., Майоркин С. Г. „Память кибернетических систем“, М., 1971 г.; Арбид М. „Метафорический мозг“, М., 1976 г. (1972 г.), стр. 227–267.; Вестлейк Ф. Р. „О возможности протекания нейрографических процессов в мозге“ в сб. „Кибернетические проблемы бионики“, М., 1972 г.; Прибрам К. „Языки мозга“, М., 1975 г.; Сомен Дж. „Кодирование сензорной информации“, М., 1975 г.; Клацки Р. „Память человека“, М., 1978 г. и др.

²⁷ Симонов П. В. „Физиология эмоции и условнорефлекторная теория“ в сб. Физиология высшей нервной деятельности, М., 1971 г. стр. 97–129.; „Эмоциональный мозг“, М., 1981 г.; Волков П. П., Оксень „Информационное моделирование эмоциональных состояний“, Минск, 1978 г. и др.

²⁸ Хомская Е. Д. „Мозг и активация“, М., 1972 г.

²⁹ Последов Д. А., Пушкин В. Н. „Мышление и автоматы“, М., 1972 г.

³⁰ Бжалаева И. Т. „Установка и механизмы мозга“, Тбилиси, 1971 г.; Дубровский Д. И. „Информационный подход к проблеме бессознательного“, сб. Бессознательное, Тбилиси, 1978 г. т. III, стр. 68–77.; и др.

³¹ Дубровский Д. А. цитирани работи.

³² Дубровский Д. А. „Информация и съзнание“ в сб. „Управление, информация, интелект“, М., 1976 г., стр. 231–243.; „Разшифровка кодов“, Вопросы философии, бр. 12. 1979 г.; „Информация, съзнание, мозг“, М., 1980 г.

³³ Петров С. „Методология на субстратния подход“, София, 1980 г., стр. 228–240.; Чавчадзе В. В. „К квантово-волновой теории кохерентного мозга. Структура кохерентного мозга“ в Бионика, Киев, 1973 г.; Цххистро И. З. „Поиски квантовой концепции физических оснований сознания“, Харьков, 1981 г. и др.

³⁴ Бехтерева Н. П., Бундзен П. В., Гоголицън Ю. Л. „Мозговые коды психической деятельности“, Л., 1977 г.; Бехтерева Н. П. и съавтори „Нейрофизиологические коды слов и фонем в мозгу человека“ в сб. Гатгрски беседы, т. VII. стр. 21–33., Тбилиси, 1979 г. и др.

³⁵ Леонтиев А. Н. „Действие, съзнание, личност“, София, 1978 г., стр. 139.

чиво в рамките на различни системни концепции³⁶, но затрудненията в утвърждаването на общоприета обща теория на системите се отразяват на прогреса в тази област.

Тези три позиции, важни за идеята за лично безсмъртие, могат да бъдат обединени и изложени единно, на обща база, с помощта на по-точен и по-строг концептуален език. Подходящи за целта са две концепции: общая теория на функционалните системи (П. К. Анохин) и системен подход към информацията (В. И. Кремянски)³⁷. Тези две системни концепции в много отношения се допълват, и което е по-важно, позволяват взаимен синтез. Като ги използваме, можем да формулираме следното представяне на човека на индивидуално ниво като система:

1. Човекът е типична сложна йерархично организирана функционална система. Първият въпрос, който възниква при всяка функционална система, е въпросът за системообразуващия фактор. Известно е, че за всички живи системи, в процеса на еволюция и системообразуване, ролята на системообразуващ фактор изпълнява проблемът за съществуване.³⁸ Това положение е валидно и за човека. В план „човек – човечество“, проблемът за съществуване възниква във взаимоотношението „човечество – природа“. Това взаимодействие е различно в хода на историята – и човечеството и природата са динамични системи, като човечеството все по-успешно решава проблема за съществуване, разширявайки машабите на взаимодействието с природата, повишавайки своята активност. Така за всяко историческо време възниква отношението „конкретно общество – природа“. Конкретното човешко общество, определената социално-икономическа формация, в качеството си на сложна йерархическа функционална система, декомпозира проблема за съществуване пред обществото, под формата на определен възприет начин на живот, това са множество от функции, обслужващи, реализиращи определено решение на проблема. Получава се сложно разклонен граф, който формообразува подсистемите на обществото, изградени в края на краищата от конкретни човешки индивиди. На

³⁶ Сержантов В. Ф. „Структура личности и концепция функциональной системы П. К. Анохина“ в сб. „Теория функциональных систем в физиологии и психологии“, М., 1978 г., стр. 86–109.; Леонтиев А. Н. цит. съч.; Козлова И. Н. „Личность как система конструктов“, в сб. Системные исследования – ежегодник 1975 г., стр. 128–149. и др.

³⁷ Анохин П. К. „Принципиальные вопросы общей теории функциональных систем“, в сб. „Принципы системной организации функции“, М., 1973 г.

Кремянски В. И. „Методологические проблемы системного подхода к информации“, М., 1977 г.

³⁸ Цонев Вл. „Необходимость и случайность в перехода от нежива к жива материя“, София, 1973 г., стр. 11.; Анохин П. К. „Философские аспекты теории функциональной системы“, М., 1978 г., стр. 7–8.

тивото на индивида системообразуващият фактор отново е проблем за съществуване – вече за биологическия организъм, обаче тук фигурира и системообразуващият фактор за метасистемата – обществото, снет, декомпозиран до нивото на изграждащия элемент – в случая индивида. С други думи, системообразуващият фактор при човека на индивидуално ниво има известно усложнение: проблемът за съществуване има два аспекта – собствен, свързан с отношението „индивид – природа“ и метасистемен, който се появява от отношението „човек – човешко общество“. Действието на определен системообразуващ фактор води до възникването на система. Каква е системността при човека на индивидуално ниво?

2. Както при всички живи системи, и тук системността е от два типа: веществено-материална и информационна. Веществено-материалната системност е застъпена от подсистемата – биологичен организъм, а информационната – от няколко системи от информация с общий носител: човешкият организъм.

Тук отново системообразуващият фактор – проблемът за съществуване, се декомпозира на множество функции, реализиращи съществуването на организма като сложна иерархическа функционална система, изградена от елементи на нивото на молекулите. При човешкия организъм най-грубо се очертават следните нива на организация: молекулно, органелно, клетъчно, тъканно, органно, организъм.

Системите от информация (инфите) са три типа: инф на генетичната информация, инф на поведенческата организмова саморегулация и инф на съзнанието (или на личностната информация).

Най-добре отношението инфи – носител, както ролята и значението, формирането и динамиката на инфите може да се разбере в контекста на историческото изследване.

3. Човекът е своеобразен връх на еволюционното развитие, където то се отрича и се утвърждава нов тип развитие – социалното. Човешкият индивид носи в себе си по особен начин целия път на усъвършенстване, защото системообразуването в природата не знае друг път освен последователното изграждане.

Инфът на генетичната информация възниква за пръв път при възникване на живота, т. е. с появата на първите живи системи.³⁹ По-късно възниква чувствителността и психичното. „Главно, решаващо за възникване на чувствителността, условие, е преходът на живота от еднородна среда към живот в по-

сложна среда от дискретни предмети, преход от неоформени към веществено оформлени източници на живот“⁴⁰ Именно с този преход възниква следващия инф – инфът на поведенческата организмова саморегулация. Следва поредният скок в развитието – появата на човека, т.е. обществено същество, надарено със съзнание. Тогава възниква третият инф – инфът на съзнанието или на личностната информация.

Общо положение от теория на инфите е тяхната метасистемност, метасистемна насоченост.⁴¹ Очевидно, метасистемната насоченост на инфа на генетичната информация е свързана с включеността на индивида в системата на биологическия вид. Метасистемната насоченост на инфа на организмовата саморегулация отразява взаимодействието на организма с определена природна среда: физически условия, контакт с други форми на живот, контакт със собствения си вид и пр. Метасистемата, определяща инфа на личността, е обществото, обществената среда. Можем да заключим, че фактически инфите отразяват системообразуващия фактор в определена обстановка. По този начин инфът на личностната информация отразява в една или друга степен проблема за съществуване свързан с обществото, докато другите инфи – генетичният и инфът на саморегулацията отразяват проблема за съществуване пред организма. Това обяснява инверсията, която се наблюдава при човека в сравнение с животните. При животните съществува на организма е върховната цел, тази цел обслужва едновременно и системата, и метасистемата. Психическият инф тук няма статус на самостоятелно съществуване и развитие, той обслужва организма и това го изчепва. При човека обаче, инфът на личността, който възниква на базата на психическите свойства на човека, има друга метасистемна ориентация и във връзка с проблема за съществуване пред обществото, придобива статус на самостоятелно съществуване и развитие. Системообразуването, което идва от обществото, на нивото на индивида не може да се реализира по друг начин освен като система от информация, тъй като веществено-материалната система (организъмът) е област на друго системообразуване. Тъй като проблема за съществуване пред обществото е от първостепенна важност оказва се, че при човека, не инфът на личността обслужва организма, а обратното – организъмът обслужва инфа на личността, т. е. играе подчинена роля.

Ако разгледаме историческия ред на възникване на инфите, веднага можем да отбележим две особености. Първата – инфите са качествено своеобразни, втората – в своите по-къс-

³⁹ Леонтиев А. Н. „Проблемы развития психики“, М., 1972 г., стр. 48.

⁴⁰ Кремянский В. И., цит. съч., стр. 108–117.

ни форми инфите стават „по-свободни“ от носителя си.⁴² Кремянский, В. И. пише: „Гените „не умеят“ да действуват иначе, освен чрез каналите на „веществената връзка“, предполагащи транспорт на вещество („транспортни“ връзки, по Р. Джерард, в отличие от „трансмисивните“ връзки, предаващи възбуджане, особено сигнални връзки, т. е. носещи не толкова физически изменения, колкото определена информация)“.⁴³ Шо се отнася до инфите на психическата информация, същият автор пише: „Главното е, че такава информация става все по-подвижна, по-комуникабелна, все по-свободна от тясната връзка с единичния веществен носител.“⁴⁴

В този план особена актуалност придобива въпросът за начина на кодиране на различните инфи. Всеки материален носител, като клетката, нервната система, мозъка и пр. „генератор“ някакво пространство, в което може да съществува, да се самоорганизира и развива някакъв инф. Очевидно качествата на носителя да „генерира“ пространство с по-големи възможности ще бъдат от съществено значение за самоорганизацията и развитието на инфа.

Конкретното отношение „инф – носител“ ще бъде определящо за отговора на въпроса: Може ли инфът да смени своя носител?

И така, след като сме въоръжени с тези представи, можем да поставим отново въпроса: Човекът на индивидуално ниво, като система, има ли качества да постави началото на процес на лично безсъмъртие? Сега този въпрос може да се трансформира: „Може ли инфът на личността да смени своя носител по принцип?“ Отговорът на този въпрос не може да бъде категоричен на нивото на конкретното знание, с което разполагаме. Като се имат предвид изтъкнатите особености на инфите и общата теза, че една и съща информация може да съществува в различни носители, може да се допусне за по-вероятно възможността инфът на личността да може да смени своя носител, при положение, че новият носител „генерира“ изоморфно пространство на съществуване, самоорганизация и развитие.

Във всеки случай една такава хипотеза не може да се отхвърли на базата на общите принципи и представи, защото тя не им противоречи. Но дори и да се открие някакво противоречие, тя може да бъде отхвърлена или потвърдена само на базата на конкретни изследвания.

⁴² Кремянский В. И., цит. съч., стр. 91–107.

⁴³ Кремянский В. И., цит. съч., стр. 100.

⁴⁴ Кремянский В. И. цит. съч., стр. 106.

Задачата за създаване на изкуствен живот, или изкуствено разумно същество, или изкуствен организъм е обсъждана многократно на най-общо ниво, като понякога споровете са вземали твърде остьр характер.⁴⁵ Днес тази проблематика е отстъпила на заден план, въпреки че от време на време отново се напомня за нея⁴⁶. Тя е отстъпила място на конкретните изследвания.

Това, което можем да добавим тук във връзка с този проблем, е специфичното муprechупване през идеята за лично безсъмъртие, неговата естествена конкретизация и по-голяма определеност, в сравнение с неговата предишна най-обща форма. Формулировката може да бъде следната: създаване на веществено-материална система – носител, „генериращ“ пространство на съществуване, самоорганизация и развитие за инфа на личността, което да бъде най-малко изоморфно на пространството, което предоставя биологичния човешки организъм или да бъде „разширено“, т. е. с по-големи възможности.

В тази формулировка задачата отстранява голяма група от контрааргументи спрямо хипотезата за нейното положително решение. Едва ли някой ще възрази против правомерността на хипотезата, че може да се създаде система, която по своите качества, на първо място тези свързани със запаметяване на информацията и нейната преработка и самоорганизация, да се равнява и надвишава човешкия организъм.

И тук можем, съвсем основателно, да предложим една такава хипотеза, чието потвърждаване или отхвърляне трябва да се извърши на базата на конкретни изследвания.

Решението на третия от формулираните в началото проблеми е най-неопределен, тъй като липсва конкретна информация за начина на кодиране и самоорганизация на инфа на личността в биологическия организъм на човека, също така за организацията на изкуствения носител (организъм – приемник, мозък – приемник). Може обаче да се покаже, че това не е безсмислена задача. Процес на миграция на инф от един носител в друг е напълно възможно в определен конкретен случай, а дали това ще се окаже така за инфа на личността, може да се разбере след провеждането на конкретни изследвания.

⁴⁵ Сб. „Возможное и невозможное в кибернетике“, М., 1963 г.

⁴⁶ Александров Е. А. „Основы теории эвристических решений“, М., 1975 г. стр. 196.; Амосов Н. М. „Алгоритмы разума“, Киев, 1979 г.

Ето илюстрация на процес на миграция на инф: Още 1948 г. Д. Габор създале холографията, но бяха необходими двадесетина години, за да се осъзнае, че холографията не е просто усъвършенствана фотография, а мощен метод за запаметяване и обработка на информация, почиващ на дифракция и интерференция на вълни от произволно естество, носещи информация. Във връзка с приложението на този метод към информационната техника, развиваща се бурно и революционно, бързо възникна отделно научно-техническо направление⁴⁷ и започна разработката на холографни запаметяващи устройства и изчислителни машини. Нека вземем за пример никаква абстрактна система почиваща на този принцип, т. е. система –носител, реализираща процес на холографно запаметяване и взаимодействие между холограмите, и инф, съществуващ на базата на масива от холограми и тяхното взаимодействие. Знаем, че в холограмите информацията е кодирана разпределено, под формата на квазислучайна интерференционна картина. Всеки, достатъчно голям участък на холограмата съдържа цялата информация, запаметена в холограмата. Това означава, че разделянето на една холограма на две части не означава унищожението ѝ, а дублирането ѝ. Следователно физическото деление на масив от холограми, също означава дублиране на този масив. Ако се предположи, че при делението ще се запази и динамиката на взаимодействие между холограмите, което не представлява принципна трудност, като следствие ще получим и два абсолютно идентични инфа.

Този процес може да се представи и по друг начин: Нека към системата „носител I – инф“ свържем система „носител II“, като спазим две условия: носител I и носител II да бъдат два екземпляра от един и същи вид и връзката да бъде такава, че процеса на запаметяване и обработка на информация, т. е. възловия интерференционен процес и фиксирането му да се простира както върху носител I, така и върху носител II. При тези условия, ако цялата система функционира достатъчно дълго време, т. е. толкова, че информацията от първия носител да се презапише върху втория на базата на разпределеното запаметяване, инфът ще започне да съществува върху системата „носител I + носител II.“ Какво ще стане, ако прекъснем връзката между носителите и унищожим носител I, т. е. изходния носител? Очевидно няма да унищожим инфа, който е извършил една миграция, без кавички, от носител I към носител II.

Подчертавам, че тази схема е само една илюстрация на процес на миграция на инф и няма доказателствен характер.

⁴⁷ Вж. сп. „Автометрия“, Новосибирск, излиза от 1965 г.

Основание да ѝ се обърне внимание е развитаната от някои автори холографна хипотеза за паметта при човека⁴⁸, която получи добър прием под една или друга форма сред неврофизиолозите и обяснява за сега най-добре редица явления.

По този начин предположението, че е възможен процес на миграция на инфа на личността от биологичния организъм към изкуствен организъм се оказва правоспособно на нивото на хипотезите.

В заключение, на базата на проведенния анализ може да се направи извода, че идеята за лично безсмъртие в нейния кибернетичен вариант има право на съществуване на нивото на правдоподобните научни хипотези. Тя ще стимулира научните изследвания в определени области, позволява да се погледнат от по-друг ъгъл някои известни положения и има в себе си евристичен заряд. Като хипотеза, идеята за лично безсмъртие може да бъде потвърдена или отхвърлена само на базата на конкретни изследвания.

По този начин личното безсмъртие при хората става мислимо като процес на неограничено съществуване и развитие на системата от информация, идентифицираща се със съзнанието, самосъзнанието, личността, в поредица от веществено-материални носители с нарастващи възможности.

Но това е нещо познато – нима инфът на генетичната информация не осъществява точно такова развитие в поредица от носители: индивидите от един и същи вид, в прехода от поколение към поколение. Използвайки своите големи възможности, може би човекът ще успее да направи същото и с инфа на личността. Но ако това стане, то ще означава процес на грандиозни промени, скок, който може да се сравнява само с други два: възникването на живота и появата на човека.

⁴⁸ Брайнес С. Н. „Биологическая и медицинская кибернетика“ М., 1971 г.; Брайнес С. Н., Суслов А. И. „Нейробионическая модель переработки информации и запоминания“, в сб. „Проблемы бионики“, М., 1973 г.; Арбіб М. „Метафорический мозг“, М., 1976 г.; Прибрам К. „Языки мозга“, М., 1975 г.; Томов К. „Резонансно-изоморфный принцип“, С., 1972 г.; Вестлейк Ф. Р. цит. съч. и др.

